

keuze voor dit procedé, aangezien toen al andere, meer toekomstgerichte keuzes beschikbaar waren (Siemens, Martin). Dit hoofdstuk in de bedrijfsgechiedenis biedt zo eigenlijk een staalkaart van toegepaste techniekgeschiedenis in industrieel Wallonië. Jammer is wel dat de auteurs met dit hoofdstuk heel wat vragen oproepen, die ze, zoals ze zelf eigenlijk al aangeven, niet verder kunnen beantwoorden omdat er nog bijkomend onderzoek nodig is. Zo blijft de impact van de industriële ontwikkeling op de gezondheid van de arbeiders zelf voorlopig nog onontgonnen terrein.

Deze bedrijfsgeschiedenis biedt interessante insteken die de bedrijfshistoriografie een aantal nieuwe, noodzakelijke impulsen kan geven. De nauwe link die bestaat met de erfgoedsector is helemaal afwezig in dit verhaal: zowel de roerende, onroerende en immateriële aspecten van dit industrieel verhaal blijven volledig onder de radar. Misschien kan het toekomstig onderzoek naar het bedrijf, en bij uitbreiding andere bedrijfsgeschiedenissen, voor de wisselwerking bedrijfsgeschiedenis-bedrijfsfergoed wel meer aandacht hebben.

Joeri Januarius

JAN DEVOLDER

Cardinal Mercier in the First World War. Belgium, Germany and the catholic church. (Kadoc studies on religion, culture and society)

Leuven, University Press, 2018, 262 p.

Kardinaal Mercier en de bijzonder moeilijke situatie waarin de katholieke kerk verkeerde tijdens de Eerste Wereldoorlog, vormt al lang een van de hoofdaandachtspunten in het onderzoek van de Leuvense hoogleraar Jan De Volder. De internationale betekenis van deze Belgische kerkvorst verantwoordt de publicatie van een synthese in het Engels zodat dit vernieuwende onderzoek – onder meer in de Vaticaanse archieven – een ruimer internationaal bereik kan verwerven. Mercier was immers niet enkel belangrijk voor het bezette Belgische grondgebied maar ook voor de internationale scene.

Het was nu eenmaal een feit dat het uitbreken van de oorlog in augustus 1914 zeer zware druk zette op het wereldwijde netwerk van de katho-

lieke kerk. België trok daarbij heel veel aandacht omwille van het moorddadige optreden van de Duitse invasiemacht. Daarbij vielen opmerkelijk veel slachtoffers onder de katholieke priesters. Het leek er op dat Duitse regimenten uit lutheraanse contreien hen doelbewust doodschoten. Zinderden de godsdienstoorlogen nog na?

Daardoor kon de anti-Duitse propaganda in bepaalde landen en kringen ‘katholiek’ worden ingekleurd. Die vermenging wilde het Vaticaan ten stelligste vermijden. Duitsland en het Oostenrijks-Hongaarse keizerrijk werden al sinds generaties gezien als steunpilaren van de samenleving zoals katholieken die wensten: aansluitend bij de eeuwenoude orde. Heel anders dus dan het seculiere Frankrijk dat het anti - religieuze odium van de revolutie nog altijd niet had afgeschud. In het Vaticaan en het diplomatieke apparaat van de kerk wilde men voorkomen dat de geloofsgemeenschap al te zeer zou worden verscheurd door deze oorlog. Kon de kerk zich niet profileren als een neutrale macht die - hopelijk - een rol kon spelen in het opstarten van vredesonderhandelingen? De paus presenteerde zich uitdrukkelijk als een potentiële bemiddelaar.

Kardinaal Mercier bleek een stoorzender voor dit Vaticaanse streven. Hij reageerde immers bijzonder geschokt op de gebeurtenissen en zijn publieke optreden was resoluut tegen Duitsland gericht. Hij bracht het imago van de ‘centrale’ mogendheden in de (deels voorlopig nog) neutrale landen veel schade toe. En dus ook aan een belangrijk deel van de katholieke geloofsgemeenschap. Ook binnen België wekte zijn geharnaste optreden controverse op. Zijn bisschoppen waren niet bereid hem in zijn confrontatiepolitiek ten volle te steunen. Dit kon immers de noodlijdende bevolking zuur opbreken.

De oorlog verwerd tot een jarenlange uitputtingsoorlog. De Volder heeft daarbij oog voor de Duitse pogingen om het taalprobleem op Belgische bodem uit te buiten. Al even belangrijk zijn de gebeurtenissen in het Belgische leger en aan de ‘geallieerde’ kant van het IJzerfront. De katho-

lieke politieke meerderheid die sinds 1884 was gevestigd, werd onder impuls van koning Albert uitgehouden en vrijzinnigen kregen regeringsmacht in handen. Dat deed een deel van de katholieke jongeren in het leger en in het bezette land wegdrijven. Wat dat betreft had De Volder nog een stuk verder kunnen gaan in zijn analyse. In het archief van de activistische Raad van Vlaanderen en in recente publicaties betreffende de zogenaamde Vlaamse 'frontbeweging' is er heel wat nieuws te rapen betreffende Mercier en de pogingen om het Vaticaan voor de Vlaams-activistische kar te spannen. Het is tekenend dat de invloedrijke parochiepriester Cyriel Verschaeve niet in zijn analyse opduikt terwijl deze man nochtans stappen zette tot in het Vaticaan toe. Het was uiteraard zonneklaar dat Mercier nooit in een dergelijk scenario zou meestappen. Door zijn handelwijze was hij bovendien niet in staat om de anti-Belgische gevoelens onder de Vlaamse katholieken zo beperkt mogelijk te houden.

In zijn besluit wil De Volder de gebruikelijke verheerlijking van Mercier uitdrukkelijk nuanceren. De liefde van Mercier voor het Belgische vaderland leidde tot een zekere tunnelvisie. Dat maakte hem blind voor bepaalde uitdagingen. Hij vertoonde een gebrek aan empathie voor de Vlaamse taaleisen en de sociale draagwijdte van de Vlaamse beweging. Door zijn patriotisme begreep hij onvoldoende de diepe impact van deze oorlog op een hele generatie. Hij dacht nog in klassieke termen als 'rechtvaardige oorlog' en zelfs 'heilige' oorlog. Voor Mercier moest vaderlandsliefde onvoorwaardelijk zijn. Daar moesten andere waarden voor wijken. In zijn ogen was de Vlaamse beweging een gevaar voor België en hij zag niet de emancipatorische kracht die een gelijkberechtiging van het Nederlands zou betekenen. De Volder aarzelt niet dit een '*lack of empathy*' te noemen. Mercier was intellectueel briljant. Maar op de duur ook behoorlijk zelfvoldaan en dat maakte hem tot slachtoffer van '*patriotic blindness*'.

Mercier was een inspirerende figuur voor het lijdzame verzet in België tegen de Duitsers. Hij oefende ook sterke druk uit op de Vaticaanse

diplomatie en zette zelfs de paus onder druk die graag een bemiddelende rol had gespeeld om de slachting zo snel mogelijk te doen ophouden. Wat veel katholieke kerkleiders vreesden was dat de oorlog voeding zou geven aan revolutionaire bewegingen zoals het bolsjewisme waarvan de anti-kerkelijke en anti-religieuze houding bekend was. Er daarbij werd teruggedacht aan de vernietigende slagen die Franse revolutionairen meer dan een eeuw geleden aan de kerk hadden toegebracht. Als de internationale 'orde' werd vernietigd door deze oorlog, zou in tal van landen ook de nationale 'orde' onder onhoudbare druk komen te staan. In tal van Vaticaanse ogen bevorderde Mercier door zijn houding dit wegglijden in de richting van de catastrofe.

Luc Vandeweyer

MARK CONNELLY & STEFAN GOEBEL

Ypres

Oxford, Oxford University Press, 2018, XXVIII + 257 p.

Na de novemberdagen van 2018 ebde het hoogtij van de eeuwherdenking van de Eerste Wereldoorlog vrij snel weg, na enkele jaren van massale publieksaandacht. Wat de impact zal zijn geweest van de vele herinneringsinitiatieven is nog een open vraag. Historici hebben de afgelopen jaren met ambivalentie naar de herdenkingshousse gekeken, wat uiteraard niet betekent dat ze zelf zijn blijven stilzitten. Er verschenen de afgelopen jaren, zowel in het Nederlands als internationaal, bijvoorbeeld tal van interessante boeken over de oorlog van 14-18. Een van die boeken is *Ypres* van Mark Connelly en Stefan Goebel. Het is een van de meest recente werken in de reeks *Great Battles* van Oxford University Press. De titel van die boeken-serie kan enigszins misleidend klinken, zeker voor historici die met enige argwaan naar de – bij een breder publiek populaire – *histoire-bataille* kijken. Misleidend, want de reeks, die door gerenommeerd militair historicus Hew Strachan geëdit wordt, handelt een originele invalshoek die ver voorbij de krijgstechnische analyses gaat. Zoals Strachan in het voorwoord meldt, belicht de reeks niet alleen de veldslagen zelf, maar ook – en vooral – de erfenis ervan: hoe ze historisch geïnterpreteerd en maatschappelijk herdacht werden, en hoe de bete-